

Uj alakok hazai tölgyfajaink közt.

Nyilt levél Fekete Lajos erdőtanácsos urhoz.)*

Irta: dr. Simonkai Lajos.

Tisztelt Uram! Ön engem legutóbbi szives küldeményével is igen érdekes meglepetésekben részesített, melyekért örömmel mondok köszönetet.

A 8-ik számú tölgyfa példány, melyhez ezt írá: „Igen nevezetes alak a Herkules fürdőknél a „Coronini“ domb táján gyűjtetett egy jól megtermett erdei fáról“, valóban nevezetes tölgyfajt mutat be, a minőt én már régóta keresek e hazában, de mindeddig sikertelenül. Szerencsésebb volt Ön, mert ama fában, melyről a 8-ik számú példány ered, felfedezte azt a ritka korecsfajt, melyet tétova nélkül a *Quercus Robur L.* (vagyis *Qu. pedunculata Ehrh.*) és a *Quercus sessiliflora Ehrh.* kereszteződéséből fölmagzottnak kell kijelentennem, s a melyet, mint olyan új fajt, mely tudo-

*) E nyilt levelet Fekete Lajos erdőakadémiai tanár ur küldte be, a következő sorok kíséretében: Ezen kitünő szakavatottsággal irt levelet ide mellékelve, van szerencsém beküldeni, és annak közlését kérni, annyival is inkább, mert szakközönségünkre nézve rendkívül érdekes új adatokat tartalmaz. E „Nyilt levél“ írója, dr. Simonkai Lajos tanár ur is csak öt hazai valódi tölgyfajt ismer el, melyek variatiói és kereszteződései hozták létre a többi fajtaikat, vagy ha úgy tetszik, kis fajokat; mely nézetével teljesen egyet értek. De osztom azon nézeteket, illetve felfogást is, mely a „Nyilt levél“ utolsó, dr. Borbás ur cikkével foglalkozó részében van kifejezve, s ezzel az utóbbi ügyet befejezottnak nyilvánítom.

Ez alkalommal egyszermind kedves kötelességemnek tartom köszönetemet fejezni ki dr. Simonkai urnak, azon gyöngédségért, hogy egy általam szedett és valószínűleg két faj kereszteződéséből eredett tölgyet nevémmel mutatott be a botanikusok érdemes közönségének. Végre kifejezést kell adnom azon öröömömnek is, hogy egy hazai tölgyeinket fölölelő *quercetum* felállításához segédkezet nyújtani ígérek, mert e tekintetben senki sem tehet annyit mint ő, a ki tölgyfajaink kereszteződései műhelyében, vagy annak tőszomszédságában lakik, s az év minden szakában alkalma nyilik a szakképzettség által kezébe adott eszközökkel a helyszínen kutatni és összehasonlítani a tölgyek ezerféle alakját.

Selmecz, 1886. november 24.

Fekete.

mányos ismereteink egyik hézagát tölti ki, tudományos névvel kell ellátnunk.

Azt hiszem hizelgés nélkül tehetem, s Ön meg fogja nekem engedni, hogy hazai tölgyfajaink régi ernyedetlen bűvárának, s ez új faj szerencsés felfedezőjének tiszteletére, emlékül *Quercus Feketei*-nek nevezzem azt ezentul.

A *Quercus Feketei*-t mindenki, a ki azt figyelmes vizsgálat tárgyává teszi, bizonynyal a *Qu. Robur L.* és *Qu. sessiliflora Ehrh.* közép fajául, vagy ha úgy tetszik, közös ivadékául fogja elismerni; mert ama két telivér ősfaj jellemző vonásait egyesíti magában. Kupacsai, számra nézve 1—2, majdnem 8 *cm* hosszú csomán ülnek, mintha csak a *Qu. Robur*-t látnók; ellenben leveleinek szabása, szubtilis meze és hosszú karcsu nyele, egészen a *Qu. sessiliflora* típusának szakasztott másai. Ha nem láttam volna hosszú csomájú termését, úgy a *Qu. sessiliflora* esetleges alakjának mondtam volna, mert hajtásai tökéletesen meztelenek és fénylők, rügyei is majdnem meztelenek s hozzá fényesek, levelének nyele 3—3.5 *cm* hosszú, karcsu s meztelen, levelének lemeze pedig hosszukás, tojásdad hosszukás vagy visszás tojásdadon hosszukás, vállán merőben fületlen, élén tág és sekély öblü, kerekített, ép és aránylag kicsiny karélyokkal, lemezének felszine teljesen meztelen és fényes, fonáka pedig halványabb és parányi csillag szőröcskéekkel van behintve.

Ime ezekben lefestettem már a *Quercus Feketei*-i jellemző képét. A méltányosság azonban ugy hozza magával, hogy a tudományos latin névhez, a botanika közkeletü világnyelvén, a latinnyelven is megírjuk a tudományos diagnózist, hogy a scientia amabilis új szülőtteinek keresztlevelét, a művelt világ minden fia megérthesse. Álljon hát itt a következő latin diagnosis is: „*Quercus Feketei* (*Robur X sessiliflora*) Simk: *Qu. e sectione Eulepidobalanus; gemmis*

glabrescentibus nitidis; ramulis hornotinis glaberrimis niten-
tibusque; foliis periodicis, membranaceis, leviter sinuatis,
obtuse et subintegerrime lobulatis, facie omnino glabris niti-
disque, dorso-pilis minutissimis sparsis obsessopallidis, basi
exauriculata longe petiolatis, petiolo 3—3·5 *cm* longo, gla-
berrimo, gracilis suffultis; fructibus pedunculatis, pedunculo
ad 8 *cm* usque longo praeditis; cupulae squamis illis *Qu.*
pedunculatae similibus.

Habitat in collibus silvosis ad *Thermas-Herculis*“.

E jellemző leírásokkal azt hiszem eleget tettem annak,
hogy a *Quercus Fekete-i* felismerhető legyen; de jól tu-
dom, hogy ezek a szűkszavu keretek még nem elegendők
arra, hogy némely aggodalmat eloszlassanak. *Diagnosisaim*
kellő figyelemre méltatása után is azt mondhatná valaki, hogy
hát ez csak afféle korcsosodás, melyet leírni sem volt érdemes;
más valaki pedig azt mondhatná, hogy én csak a *Qu. Ro-*
bur-tól és *Qu. sessiliflorá*-tól különböztetem meg új
fajomat, s az ki tudja mely más, már rég ösmert fajjal esik
össze.

Nekem is eszembe jutott, azalatt míg *diagnosisaimat*
írárok, hogy dr. *Kerner Antal*, az „*Oesterreichische botani-*
sche Zeitschrift“ 1876-ik évi folyama 232-ik lapján a *Quer-*
cus brevipes (*Heuff.*)-ről fejezte volt ki ama sejtelmét,
hogy *Heuffel* e tölgyfája a *Qu. Robur* és *Qu. sessili-*
flora korcsfaja lehet.

Manap azonban, ismereteink 10 évi gyarapodása után,
a bécsi egyetem e nagynevű professora, régi véleményét már
nem osztja többé. De nem is oszthatja, mert Déva vidékéről
száz példányban fekszik előtte a *Qu. brevipes* (*Heuff.*),
s azon világosan látja, hogy nem egyéb az, mint a *Quercus*
Robur L. (e név alatt mindig a *Qu. pedunculata* *Ehrh.*
értendő) azon változata, mondjuk *varietas-a*, melynél a kupa-

csok rövid, csak 2—3 *cm*-nyire nyuló csumán ülnek. A *Quercus brevipes* Heuff.-ről Önnek is — mint irá — ez volt a nézete.

De ha a *Qu. brevipes*-nek nincs is semmi joga ahhoz, hogy a *Qu. Robur* és *Qu. sessiliflora* korcsának, középalakjának tekinthessük, vajjon nem támadhat-e valakiben az a gondolat, hogy új fajunkat a *Qu. hybrida* Bechsteinnal, vagyis a Boenninghausen *Qu. intermediájával* azonosítsa? Lehetséges s ezért elejét kell vennem e lehetőségnek is.

Előttem fekszik Reichenbach flora germ. excursoriája, s abból látom, hogy a benne napvilágot látott *Qu. intermedia* Bönningh. *Qu. pedunculata* synonymjai közé van véve, azzal a megjegyzéssel, hogy levelei határozottabban nyelések. Olvasom a *Qu. hybrida* Bechst. leírását is, de e leírásból én is csak arra a következtetésre jutok, a mire már a régibb botanikusok is rájöttek, hogy a Bechstein tölgyfája nem egyéb mint a *Qu. Robur*-nak egy esetleges alakja, s hogy ezért kár volna a *Qu. hybrida* nevéét halottaiból feltámasztani, hanem igenis ott kell e nevet hagynunk a synonymok ama rég kiérdemelt örökös koporsójában, a melybe eltemették vala. A Bechstein leírása nyomán én az ő tölgyfaja alatt kocsános tölgyfánk ama sajátos alakjait értem, melyeket egykor magam is megcsodáltam a Töppehegyen, aztán Brassóvidéken, sőt itt Aradon is a Csála-erdőben. Akadtam ugyanis e helyeken kocsános tölgyfákra, a melyeket a tipikus *Qu. Robur*-tól lényegesen megkülönböztetni nem lehet, de a melyeken egynémely levél vagy egyes ágak számos levele is, feltűnően hosszú nyelű és fületlen vállu volt. Ezeket a hosszú nyelű és fületlen vállu leveleket növesztő esetleges *Qu. Roburokat*, a melyeken a csuma hossza is igen változó s néha elég kurta, tekintem én a Bönninghausen és Bechstein

nevezett növényeiül. Semmiesetre sem korcsok azok, legfeljebb variétásai a kocsános tölgynek, a miről nekem alkalmam nyílt meggyőződni, mert én is korcsot sejtettem első pillanatban e hosszú levéllyelű *Quercus Roburok*-ban.

Midőn én e soraimban e *Quercus Fekete*-it mint új fajt felállítom, természetes, hogy körültekintettem a tölgyfák irodalmában, és első teendőm volt, hogy számba vegyem a hazánkból ismeretes vagy ismertetett tölgyfajokat. Mielőtt azonban e leszámolást Önnek bemutatnám, felelni óhajtanék arra, az esetleges ellenvetésre, hogy hát a *Qu. Fekete*-i *Simk.* csak korcsfaj, csak közép faj, vagy ha úgy tetszik újabb, másoderedetű faj. Igenis az! Tudom, hogy Ön rég tul van már azok skrupulositásán, a kik a korcsfajokat kicsinylik, vagy szeretnék semmibe sem venni. Azok, a kik a korcsokat nem veszik faj számba, saját maguk nem is figyelték még meg a kocsképződést, nem ismerik annak a jelentőségét és behatóan nem is gondolkoztak róla. Kérdezzék meg csak azok az urak a szakképzett kertészt, mennyi korcsfajt teremt az, s mily jelentős hasznát veszi az ő új korcs alakulásainak. Az ily kertész nevet is ad az ő ujságainak. Hát mi ne nevezhessünk el faji értékkel egy oly korcsot, melyet a természet őserői hoztak létre, s a mely a létért való könyörtelen küzdelemben sikerrel vivta ki a maga számára a tenyészetben való érvényesülését és ivadékról-ivadékra való szaporodását. Ellenkeznék ez a természet tárgyai iránt kifejlett élénk érzékünkkel; ellenkeznék a logika szabályaival. Igenis a korcsokat az egész földkerekségen fajokul tekinti a botanikus világ, és azokra nagy súlyt fektet. Hiszen ha a korcsképződést el nem ismerjük, vagy mibesem vesszük, számot sem tudnuk magunknak adni hazai tölgyfajainkról!

Igaz, hogy nálunk s a külföldön is keveset tudnak a tölgyfák összekorcsosodásáról, de a nem tudás mit sem bizo-

nyit a tudással szemben. Magam is sokat törtem volt egykor a fejemet azon, hogy vajjon léteznek-e tölgyfajaink között korcsfajok? Ma már azonban rég túl vagyok e kérdésen. A ki a *Quercus Tabajdiá*-nát a helyszínén látta, az mind szentül meg volt arról győződve, hogy korcsfajt lát, mely közép helyet foglal el a *Quercus sessiliflora* Ehrh. és a *Qu. conferta* közt. Pedig már sokan látták és Arányág erdeiben bárki eleget láthat belőle, sőt Menyházán is.

Ép így kétségtelen volt előttem, már jó ideje, hogy a *Quercus Haynaldiana* Simk. és a *Qu. Heuffelii* Simk. a *Quercus conferta* és *Robur* közt létesült közép-fajok, még pedig, két egymástól különböző közép faj. E felfogásom igazolására ismét meg kell egy kissé állapodnom. Igen is két telivér ősfaj között én legalább is két fő kereszteződést fogadok el, nemcsak lehetségesnek, hanem valóban létezőnek.

Hogy a felhozott példából, a *Qu. Robur* és *Qu. conferta* közt létesült korcsokból induljak ki, kétségtelennek kell tartanom, hogy ama két telivér faj közt vagy úgy létesülhet a közpfaj, hogy a *Quercus conferta* termőbimbóját megporozza a *Qu. Robur* virágpóra; vagy pedig úgy, hogy a *Quercus Robur* termőbimbóit porozza meg a *Qu. conferta* szállongó hímpora. Mi lehet már most természetesebb, mint hogy a *Quercus conferta* azon termőiből, melyek a kocsános tölgy hímporával kötődtek meg, oly makkok fognak fejlődni, melyek elhullva és kicsirázva a *Qu. conferta*-hoz közelebb álló korcsot fognak felnöveszteni; ellenben a *Quercus Robur* azon makkjaiból, melyeket a *Conferta* virágpóra indított volt fejlődésnek, oly közép alak támad, mely közelebb áll a *Quercus Robur*-hoz. A *Robur* és *Conferta* tölgyfajok között tehát legalább két jól megkülönböztethető közép faj keletkezhetik, s így

van ez bármely más két faj között, másrészt pedig mi a *Qu. Robur* és *Qu. conferta* közt létező két középfajt már ismerjük is.

Az egyik a *Quercus Heuffelii*, mely a *Robur*-hoz áll közelebb úgy levelére, mint csumájára nézve, a másik a *Quercus Haynaldiana* Simk., melynek a *Heuffel-tölgy* felett elsőbbsége van, mert előbb van leírva, és a mely a *Confertá*-hoz áll közelebb.

A *Haynald-tölgy* említésénél még meg kell jegyez-nem, hogy az a *Quercus Robur* (var.) *brevipes* Heuff. és a *Qu. conferta* között létesült középfaj. Ezt hirdetik levelei, ezt rövid csumája, de ezt hirdeti maga termőhelye is. Déva, Bezsán nevű erdejében, azon dombhát alatt, a melyen a *Quercus Haynaldiana* Simk. diszeleg, van egy kis hosszanti völgy, melyben pompás *Quercus brevipes*-ek emelik magasra lombkoronájukat. Másféle *Quercus Robur*-t, mint ezt a varietását, én sem a bezsáni völgyecskeben, sem egyebütt az egész Bezsán erdő környékén sehol sem láttam. Tehát, hogyha a *Haynald-tölgy* a *Qu. Robur* és *Qu. conferta* kétségtelen középalkja, a miben engem Ön is megerősít, akkor ama hegyhátra a *Confertá*-k termőbimbói-hoz csak a közelben levő százados *Quercus brevipes*-ek virágpora juthatott el a völgyből felrohanó szelek szárnyain. Az így megkötődött termőkből fejlődhetnek ki a *Quercus Confertá*-kon azok a makkok, melyek széthullva, a Bezsán erdő legfőbb nevezetességének, a *Haynald-tölgyfáknak* adtak életet.

Vannak tehát, miként e példák igazolják, tölgyfáink között középfajok, kereszteződések; de énnekem még ez általánosságon túl is kell mennem. Állitanom kell azt, hogy a mily világosan be lehet bizonyítani a három előbbi példa korcseredetét, ép oly meggyőzően lehet kimutatni a helyszi-

nén való észleletekkel azt is, hogy korcsfaj a *Quercus Streimii* Heuff. — miként azt maga Heffel is gyanította már, — korcsfaj a *Quercus Kernerii* Simk. (illetőleg a *Qu. glabrata* Heuff.), a *Qu. pilosa* (Schur), a *Qu. Csatói Borb.*, a *Qu. Tufae* Simk., a *Qu. Bedői* Simk. és a *Qu. Tiszae* Simk.

Idővel, hiszem, még több ilyen közép faj ismeretére jutunk el.

Én már össze is állítottam telivér és korcs tölgyfajaink származási anyakönyvét, s rövidség és világos átnézet okáért ime ide jegyzem azt :

Telivér, vagyis ős fajok.

1. *Qu. Austriaca* Willd.
2. *Qu. sessiliflora* Ehr.
var. *Wellandi* Heuff.
3. *Qu. Robur* L. (*pedunculata* Ehrh.)
4. *Qu. lanuginosa* Lam.
(*pubescens* Willd.)
var. *pendulina* Kit.
5. *Qu. Conferta* Kit.

Korcs, vagyis új fajok.

16. *Qu. Feketei* Simk.
15. *Qu. Bedői* Simk.
13. *Qu. Streimii* Simk.
12. *Qu. Kernerii* Simk.
14. *Qu. Tiszae* Simk.
11. *Qu. Tabajdyana* Simk.
10. *Qu. Tufae* Simk.
9. *Qu. Pilosa* Schur.
8. *Qu. Csatói Borb.*
7. *Qu. Haynaldiana* Simk.
6. *Qu. Heuffelii* Simk.
- Korcsuk ősmeretlen.

E genetikus táblázatban együtt vannak mindazon hazai tölgyfajok nevei, melyeket eddig jól ismerünk. Természetes azonban, hogy a synonymok nincsenek kiírva, és a varietások nevei sem, a melyek azon fajfogalom körével olvadnak össze, a melyhez tartoznak.

Táblázatom magyarázataul azonban még néhány faj értelmezésével tartozom.

Igy először is, számot kell adnom a *Quercus Bedői* Simk.-ről, melyet e sorok emelnek ki és különböztetnek meg *Quercus chaos*ból. Erre az új fajra Ön tett figyelmessé a 22-ik és 28-ik számú száritott példányai által, s Ön volt az, a ki engem felbátorított arra, hogy nevezzük el e sajátságos és világosan karakterezett tölgyfajt *Quercus Bedői*-nek, annak a kiváló magyar férfinak a tiszteletére, a kinek neve előtt én is — bárha más működési terem van — mint a magyar erdők legjobb ismerőjének, lelkes fejlesztésök bátor előharczosának, s egyáltalán a magyar erdészeti előrelátó vezérférfinak neve előtt, — hódolattal emelek kalapot.

Ön nekem a *Qu. Bedői*t Déva-Bezsán hegyének erdős csúcsáról küldte, valamint a *Hercules* fürdők Coronini dombjáról; saját magam Vajda-Hunyad mellett szedtem azt a várhegyen túl, ott hol a Kaprucza hegyormára juthatni. Egy példányom volt eddig belőle csak, s azért azt legközelebbi rokonához, a *Quercus Streimii*-hez helyeztem el, de az ön példányai után most már elismerem, hogy tévedtem, mert e tölgyfaj a *Quercus Streimii*-től úgy leveleink szabásában, mint elég hosszú csomája által is kétségtelenül megkülönböztethető, sőt meg is különböztetendő.

Ez az új fajunk a *Qu. Streimii*-vel megegyezik abban, hogy leveleinek fonákán a pelyhezet aprócska, legfeljebb félakkora szőröcskékből alakul, mint a főereken; ellenben eltér tőle abban, hogy a levél hátának e pelyhes szőrözete néha még apróbb, továbbá és főkép abban, hogy levelei nincsenek szárnyasan behasogatva, és mélyen öblösen kikanyargatva, hanem élükön sekély öblüek, ép, kerekített és kevésbé kikanyarodó karélyakkal, termései pedig mindig határozottan csomások, néha, mint az Ön egyik példánya mutatja, egész

42 *mm* hosszú csomájuak. Hajtásai majd meztelenek, majd elég sűrűen pelyhesedők, így hát a *Qu. Bedői*-nek e szempontból már két varietása is van, a mely varietásoknak azonban én az általános kijelölését tudományosabbnak tartom, mint külön névvel való ellátását. A varietás hajhászat mániájától én irtózom, és teljes erőmből kárhoztatom azt az eljárást, mely lelkendezve siet minden esetleges alaknak s az individualitás bélyegét magán viselő változatoknak, egy-egy nevet adni, hogy elárassza nevekkal a tudományos nomenklaturát, és a végtelenig burjánoztassa fel a synonymokat.

Midőn még megjegyzem, hogy én a *Quercus Bedői*-t is korcsfajnak tekintem, még pedig vagy a *Qu. Welandii* (Heuff.) és a *Qu. pendulina* Kit. korcsának, a mi legvalószínűbbnek tünik fel előttem, vagy pedig a *Qu. Streimii* és a *Qu. Robur* közéfajának, tehát harmadizü képződésnek; nem mulaszthatom el azt sem, hogy latin diagnózisát ide ne irjam. Ez a következő :

Qu. Bedői. Stirps *Quercus Streimii* Heuff. proxima, quacum foliorum petiolis, laminae basi, pubescentiâ et colore congruit; sed distinguitur ab eâ, foliorum margine leviter sinuato, lobulis parvis integris obtusissimis instructo, nec non pedunculo fructuum semper evidente, nonnunquam usque ad 42 *mm* protracto. Variat ramulis hornotinis et petiolis nunc glabriusculis, nunc sat dense pubescentibus. Nascitur in Transilvaniâ, vicinoque Banatu.“

Számot kell adnom másodszer táblázatom egy másik új tölgyfajnak tudományos jogosultságáról, a *Quercus Tiszae* Simk. megnevezéséről és megkülönböztetéséről. Ön indítványozta és Ön óhajtotta, hogy ez érdekes tölgyfajunkat az Országos Erdészeti Egyesület nagyérdemü elnökének, Tisza Lajos gróf urnak tiszteletére *Quercus Tiszae*-nek nevezzük el őszinte, botanikus hódolatunk kifejezéseül : ezért a névvá-

lasztás az Ön érdeme. De abban, hogy e néven egy helyét megálló magyar tölgyfajt, hazánk erdeinek egy nevezetes természeti alkotását neveztük meg, abban saját magam is elvállalom a felelőséget.

A *Quercus Tiszae* ugyanis, melyet Ön szintén új fajnak tekint, véleményem szerint azt a közbenső láncszemet képviseli, mely a *Quercus Streimii*, a *Qu. Kernerii* vel köti össze. Vérrokon a *Qu. Streimii* Heuff.-l, de attól ugy meztelen hajtásai és meztelenedő vagy csak kevésé pelyhes levélnyelei, valamint leveleink apróbb elenyészőbb meze által határozottan elüt. Hasonlit a *Quercus Kernerii* hez is, melylyel a *Qu. tridactyla* Borb.-t egyesitem; de attól leveleinek pelyhes háta által világosan megkülönböztetető s megkülönböztetendő.

Az Ön *Qu. Tiszae* példányain, melyeket Déva-Bezsán nevü erdejében gyűjtött, nincs termés, az enyémeiken pedig, melyeket részben szintén a Bezsánban, részben pedig, a mint viszontküldeményemből láthatja, Govasdia mellett a Kazányos hegy verőfényes mészkő lejtőin gyűjtöttem a *Hyocinthella leucophaea* Schur. termőhelyén, még csak fiatal megkötődések látszanak. Ezért a *Quercus Tiszae* kupacsainak és makkjának leírását későbbi megfigyelésektől kell függővé tennem; egyelőre azonban el nem mulaszthatom, hogy e sajátos s kétségtelenül endemicus tölgy alakunknak latin diagnosisát röviden ide ne jegyezsem :

„*Qu. Tiszae. Stirps Querco Streimii Heuff. proxima, quacum foliis pinnatilobus, basi inaequalibus et sat longe petiolatis congruit; sed distinguitor ab ea foliorum vestimento tenuiore, nec non ramulis hornotinis et foliorum petiolis glabriusculit, sub pilosis vel omnino glabris. Nascitur in Transsilvaniâ austro-occidentalis, Querco Streimii Heuff. et Qu. Kernerii Simk. consociatim, — quarum intermedia.*“

Táblázatom többi eddig nem részletezett korcsfajaival, azt hiszem, most már egész röviden végezhetek. Így elég lesz csak röviden megjegyeznem, hogy a *Quercus Streimii* Heuff. a lanuginosá-hoz közelebb álló korcs, vagyis = *Qu. lanuginosa* × *subsessiliflora*; ellenben a *Qu. Kernerii* Simk. s annak varietása a *Qu. glabrata* (Heuff.), vagyis a Borbás *Qu. tridactylája*, a *Qu. sessiliflorá-hoz* közelebb álló korcs, azaz = *Qu. lanuginosa* × *super-sessiliflora*. Hasonlóan a *Quercus pilosa* Schur. a kocsános tölgyhöz közelebb álló korcs; ellenben a *Quercus Csatói* Borb., mely Csató János ur szivességéből eredeti példányokban van meg gyűjteményemben, a *Quercus lanuginosá-hoz* közelebb álló faj, és kétségtelenül a *Quercus Robur*, meg a *Qu. lanuginosa* korcs szülötte.

Végül a *Qu. Tabajdiana* Simk. a kocsántalan tölgyhöz hasonlóbb, ellenben ikertestvére a *Qu. Tufae*, a magyar tölgyfához közelebb álló korcs. A *Quercus Tufae*-t Csiklova és Illádia határán a „Tufa“ nevű erdőben szedtem, oly helyen, hol a *Quercus conferta* Kit. alkotta álladékba néhány szál kocsántalan tölgy vegyült. Könnyen érthető, hogy ily helyen egy *Qu. conferta* × *subsessiliflora* keletkezése a legvalószínűbb. Ez a Tufa-tölgy levelében megegyez a *Qu. Tabajdiáná-val*, de attól a *Qu. confertáé-hoz* hasonló kupacspikkelyei s valamivel bővebb szőrözete által tér el; ellenben a *Qu. confertá-tól*, melyhez hosszú s részben hátra is tört kupacspikkelyei nagyon hasonlóvá teszik, első pillanatra elűt hosszunyelű s nem füles, hanem csak egyetlen vállu levelei által.

A *Quercus Tufae* is új korcsfaj, melyet Önnek is csak e soraim kíséretében küldök meg. Ez új fajnak is tartozom azzal a nagyrabecsüléssel, hogy latin diagnosisát pár szóval idejegyezzem.

„*Qu. Tufae* Simk. Stirps ex *Querco conferta* Kit. et *Qu. sessiliflora hybrida*, prioris magis accedens, ergo pro *Qu. conferta* × *subsessiliflora* aestimanda. Foliis magnis, in triente superiore latissimis, pinnatilibus, dorso hirtule-pubescentibus nec non cupulae squamis appendiculo longo praeditis, superioribus subreflexis, — a *Qu. sessiliflora* valde recedit; cupulae squamis longis illis *Qu. confertae* similibus etiam a *Qu. Tabajdiana* distincta; contra, foliis longe petiolatis basi solum inaequalibus non auriculatis, facile a *Qu. conferta* dignoscenda. Nascitur in Banatu, ibidem in silva „Tufa“ ad confinia pagorum Csiklova et Illadia.“

Midőn e diagnosissal befejezem korcs tölgyfajaink általános tárgyalását, és örömmel üdvözlöm Önt szerencsés felfedezéseiert, bezárom levelem e szakaszát azzal, hogy Ön fényes igazat mondott akkor, midőn hazánk ambitiosus erdész urait arra kérte és figyelmeztette, hogy figyeljék meg és gyűjtsék a tölgyfák korcs szülőtteit.

Ezek előrebocsátása után, most már áttérhetek egyes speciális kérdések fejtegetésére, a mely fejtegetést, a hazai tölgyfajokról az „Erdészeti Lapok“ hasábjain is világgá bocsátott cikkek *) teszik elodázhatlan kötelességemmé.

Mindenekelőtt a *Quercus spectabilis* Kit. ötlik szemembe, melyet én Kitaibel eredeti, bár tökéletlen, példánya után a „Magyar Növénytani Lapok“ VII. 67. lapján a *Quercus conferta* egyszerű synonymjának jelentettem ki. Ön azt írja, hogy a *Qu. spectabilis*-t — a mint igaz is — csak úgy mellékesen érintette cikke végén, és sejtelmének semmi fontosabb jelentőséget nem akart tulajdonítani, sőt ma már azt a sort, melyben a *Qu. spectabilis*-t említi, egye-

*) Lásd az „Erdészeti Lapok“ 1886. évfolyama 451. és 723. lapjain közölt cikkeket.

nesen törölné; Borbás pedig azt deríti ki, hogy a *Quercus spectabilis* nem egyéb mint „csumás *Qu. conferta*“. Tehát én a Kitaibel meddő példányának megítélésénél nem tévedtem akkor, midőn azt kereken *Quercus confertának* jelentettem ki, mert Ön azt írja, hogy a *Qu. confertá-i* között talált néhány példányt, melyben a csuma 1—2 *cm* hosszú. Ilyen majdnem 2 *cm* hosszú csumával bíró *Quercus confertám* nekem is van, melyet azonban nem tarthatok semmi egyébnek, mint bujább képződésnek.

Mi jögon irhatja hát Borbás a különböző folyóiratokban azt, hogy a *Qu. Heuffelii* Simk. nem egyéb mint *Qu. spectabilis* Kit., akkor, a midőn a *Quercus Heuffelii* mint a *Qu. Robur*-hoz közeledő korcsfaj, ágai, de különösen levelei és kupacs-pikkelyei minden ízében feltűnően különbözik a *Qu. confertá-tól*, — azt én nem tudom; de tudom azt, hogy nagy botlást követett el Borbás mindannyiszor, a hányszor ezt az összevonást írta.

Mily éles a különbség a *Qu. conferta* és *Qu. Heuffelii* között, azt Ön bárkinek bemutathatja, mert a mint írta, s a mint a megküldött példány alapján magam is meggyőződést szereztem róla, Ön a *Qu. Heuffelii* „egy kitűnő kis élő példányát“ kultiválja s szeretettel gondozza. Bárha kultiválhatná Ön s a selmeczi botanikus kertben összes *Quercus* fajainkat s azok jelentősebb varietásait. E részben szívesen leszek én is segítségére, s hiszem, hogy e téren hafias készséggel fog Önnek segédkezet nyújtani, hazánk minden erdésze.

Ha nekünk egy teljes *Quercetumunk* volna, megbámulná azt a művelt világ minden fia. Ha mi egy teljes hazai *Quercetummal* dicsekedhetnénk, akkor most nem merte volna állítani senki sem a *Qu. spectabilis* és *Qu. Heuffelii* azonosságát, sem azt, hogy a *Qu. Hungarica* Hubeny más fajt jelent, mint a *Qu. conferta* Kit. Akkor egy sel-

meczi kirándulással tisztába jöhetne bárki az iránt is, hogy a francia *Quercus apennina* Lam.-nak, semmi köze a mi — eddig endemikus — *Quercus Haynaldiánánk*-hoz.

Hiszen Ön is szedte Déva vidékén a *Qu. Haynaldiánát*, s egész helyesen meghatározva küldte meg azt nekem. Nagyon örvendek, hogy Ön is látta és gyűjté azt ott, örvendek azon is, hogy Önt a *Qu. Haynaldiána* kupacsainak vizsgálása szintén meggyőzte arról, hogy e korcsfajunk lényegesen különbözik a *Qu. confertá*-tól. Azt még csak értettem, hogy a *Qu. Haynaldiána* a *Qu. conferta* varietásának mondatott, mert mint soraiban Ön is gyanítja, a *Qu. confertá*-ból származott középfaj az; de azt már nem értettem, hogy egy magyar fűvész, csak úgy sine cura, a nélkül, hogy a *Quercus apenninát* ismerte volna, egyszerűen synonymul állította oda e kitünő tölgyfajunkat a Lamarck kevéssé ismert *Qu. apenninájá*-hoz.

Én kötelességemnek tartottam, hogy Önnek megküldjem a *Quercus apennina* Lam. diagnosisit, De-Candolle és Grenier et Godron jeles műveiből kiirva; utaltam egyszersmind a Reichenbach flora germ. excursoriájában található leírásra. Kötelességemnek tartottam egyszersmind, hogy bemutassam Önnek a fentebb jelzett diagnosisokkal megegyező és „Luc“ környékéről, egy kiváló francia botanikus kezéből eredő *Quercus apennina* Lam. példányomat. Ön látta, hogy a *Qu. apennina* Lam. nem egyéb mint a minék azt Koch, Neilreich és számos más celebritás tartotta; látta, hogy nem egyéb az, mint egy kétségtelen *Quercus lanuginosa*, melynek termései többnyire kifejlett csumán ülnek. mint a mi *Quercus Budayánán*-kon és *Qu. pendulinán*-kon, s a melynek kupacspikkelyei erősen ki vannak nyujtva, vagyis Reichenbachchal szólva, lándzsás kerekítettek. És e tények láttára Ön szeliden csak azt jegyzé meg, hogy „nagy téve-

désnek tartja“ a Borbás zavart okozó eljárását. Nekem e megjegyzéséhez csupán azt kell még hozzáfűznöm, hogy bármely szabad perczemben szivesen bemutatom bárkinek a Qu. apennina Lam.-t, diagnosisaival együtt, a Qu. Haynaldianá-val való összehasonlítás czéljából; bemutatom igazságom érzetében és annak a beigazolására, mennyire tévedett lázas irodalmi működése közben, egy ismert nevű botanikusunk akkor, a midőn a Haynald-tölgyet a Qu. apennina Lam. synonymjául jelentette ki.

Szives küldeményei viszonzásául megküldöm Önnek e soraim kíséretében a tős-gyökeres Quercus Farnetto-t is, melyet dél-Olaszországban Gargano mellett Porta és Rigo szedtek, s a mely levelében nem különbözik ugyan a mi aradmegyei és bánsági Qu. confertánk-tól, de sajnos, nagyon fiatalok még a termései arra, hogy kupacsának pikkelyzetére nézve is bármely irányban ítéletet mondhassunk.

Mert nem lehetetlen, hogy a délvidéki Qu. Farnetto Ten. kupacsának pikkelyzetében eltér a mi magyar tölgyfánktól.

Megküldöm Önnek egyszersmind a tőzgyökeres Quercus conferta Kit.-t is, melyet — miként a hatalmas és idézetekkel teleirt etiquette czédulán látható — Janka Viktor szedett, a Kitaibel által emlegetett klasszikus lelőhelyen, „Kutyevó“ erdeiben. Összehasonlításul és ítéletem bizonyítékául bemutatok Önnek egy kettős példányt a mi aradmegyei Quercus confertánk-ból is, mely példányok egyike egy hatalmas fa terepély ágáról gyűjtetett a kladovai Conferta erdőben, másika pedig ugyanazon fának egy majdnem töből eredő fattyu hajtásából van lenyesve. Az első példány tökéletesen hasonló a szlavoniai elvitázhatlan Qu. confertához, a másik példány a Borbás Quercus Hungaricá-ja (s nem a Hubeny-é).

Én bátran hivatkozom minden magyar erdőszre, a ki csak a magyar tölgy terjedési körén működik, hogy Önnek fényes igazat fog adni abban a kijelentésében, hogy igenis, a *Qu. conferta* tuskó-, gyökér- és fattyuhajtásai, különösen marhájárta helyeken, a cserfáéhoz hasonló szálkás karélyu leveleket fejlesztenek; de hogy másrészt a kifejlett fák levelei kerekített, sőt helylyel-közzel kicsipett karélyuak. A magam részéről én ezt számos kirándulásaimon mindég így tapasztaltam, nemcsak Aradmegyében, hanem Erdélyben is, és az egész Bánságban.

Egyébiránt én utánna néztem annak is, hogy a Borbás által is idézett „Flora“ folyóirat 1842-ik évi folyamának 268-ik lapján, miként írja le, s hogy különbözteti meg Hubeny az ő *Quercus hungaricá*-ját, s e közben arról győződtem meg, hogy Borbás, a ki ama idézetre alapította fejtegetéseit s a *Quercus hungarica* faji vagy legalább fajtai megkülönböztetését az „Erdészeti Lapok“ 1886. év 228—231-ik lapjain, azt az idézett helyet nem nézte meg, annak átolvasását feleslegesnek tartotta. Itéljen! Ime leirom szóról-szóra.

Ama lapon Wierzbicki értekezik a Bánság flórájáról (nem Hubeny), és cikkében csak annyi van a *Quercus hungaricá*-ról: „fand ich noch . . . (itt néhány fát és cserjét sorol fel) . . . und *Qu. conferta* Kit., letztere ist die wahre *Quercus hungarica* Hubeny, wie mich der Autor selbst, hiesiger kön. Oberwaldmeister und Berg-Directions-Assessor Hr. Jos. v. Hubeny (vormals k. Kameral-Waldamts-Adjunk zu Alt-Arad), nach den ihm mitgetheilten Exemplaren mündlich versichert“.

Hogy alapithatta tehát valaki erre az idézetre azt az állítását, hogy a *Qu. hungaricá*t a „Flora“ idézett helyén Hubeny leírta, s hogy a *Quercus conferta* Kit. meg a

Qu. Hungarica Hubeny in „Flora“ 1842., p. 268, nem ugyanegy, mikor az idézett helyen maga Hubeny azt iratja Wierzbickivel, hogy az ő pusztán csak névleg említett, de le nem irt Qu. Hungaricá-ja ugyanaz, a mit a Qu. conferta alatt értünk és értenünk kell: azt én teljességgel nem értem, de nem értheti senki sem.

Borbás ebbeli botlását nem menti egy későbbi közleménye, és nem menti a Grisebach (var.) velutiná-jára való hivatkozás sem. Nem menti azért, mert a Qu. Hungaricá-t maig is hangoztatja, és mert Grisebach csak egy futólagos excursióján gyűjtött esetleges alakot nevezett így meg, melylyel már Heuffel, mint esetlegessel tisztában volt, s ezért nem is különbözteti meg; nem menti végül azért sem, mert Grisebach az ő (var.) velutinájá-hoz világosan oda írta, hogy makkját (termését) nem látta: „glandes non obviae“, s így Borbás is könnyen reá jöhetett volna, hogy a Grisebach tökéletlenül s röviden leirt varietása, valamely cserjealakra vonatkozik. Én is gyűjtöttem a Bánság déli szegélyén a Grisebach Quercus Esculus (var.) velutiná-ját, de nem kifejlett fákról, hanem csak kinlódó cserjékről, a melyeken a levelek nagyon szőrösek és hegyes karélyuak is voltak.

Mindezekből tehát eléggé kiviláglik, hogy a Quercus apenniná-nak semmi köze sincs a Qu. Haynaldianá-hoz, valamint a Qu. spectabilis-nek sincs semmi köze a Qu. Heuffelii-hez; kitűnik továbbá, hogy a Hubeny Qu. Hungaricá-ja nem egyértelmű a Borbás Qu. Hungaricájá-val, mert Borbás csak a Qu. conferta idétlen vagy csenevész s marharágtá hajtásait tiszteli meg a Qu. Hungarica névvel; kitűnik végül az is, hogy ugy az egyik mint a másik kérdésben tévutra vezetnek a Borbás fejtegetései.